

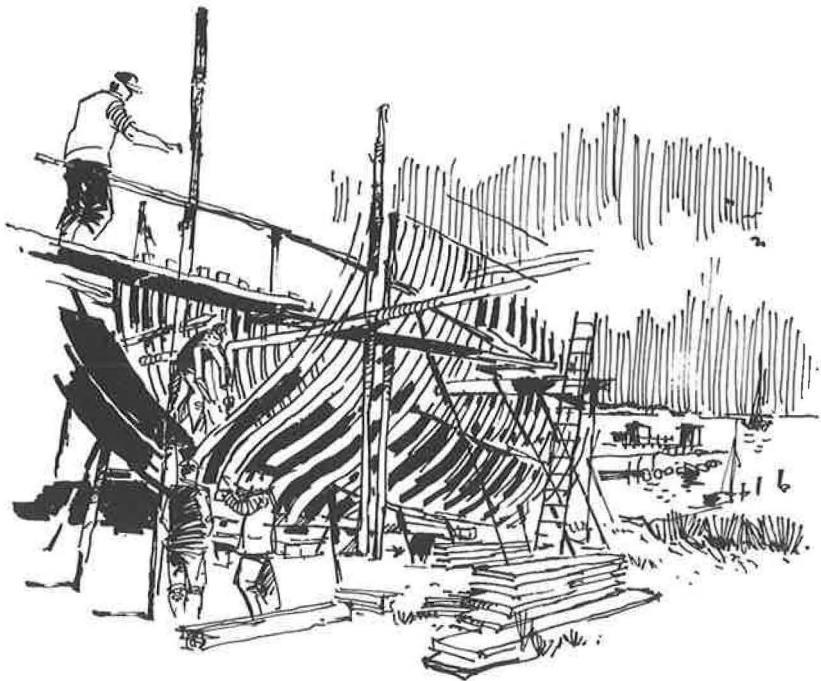
Jagten »De Sex Sødskende« af Faldsled

Af *Kaj Mehr*

Vinteren igennem havde skibsbyggeren og hans folk været i gang med at bygge jagten. Problemet med at få den fra byggepladsen, noget oppe fra stranden ved Faldsled (1) og ud på dybt vand, løste man ved at rulle den færdigbyggede jagt ud på isen på store bøgestammer, og da isen brast om foråret 1841, sejlede jagten »De Sex Sødskende« flot, ikke mindst til glæde for ejeren, skipper Jens Madsen.

Gennem mange år havde den lille landsby ligget i bunden af Helnæsbugten, forbundet med omverdenen ved vejen fra Faaborg til Assens, der snoede sig forbi de 9 gårde og 25 huse, der udgjorde lokaliteten. 271 personer (2) boede her, fordelt på 34 husstande. Gennem mange år havde dyrkning af jorden samt fiskeri ud for kysten givet eksistensmulighederne. Efter at en privilegeret kro var oprettet i 1744, kom der en opgangsperiode, først konkretiseret ved større både, der kunne bruges til sejlads mellem lokaliteterne ved bæltet med fragt, og efter århundredskiftet en accelerering, udtrykt ved oprettelse af en smedie, en skole, to bådeværfter samt ombygningen af kroen med lader til opbevaring af den øgede kornmængde, som de forbedrede driftsformer havde skabt betingelse for. Det hele fremmede en udvikling i 1820'erne og 30'erne af lokaliteten til et samfund, der i betydelig grad levede af søfart.

At søfarten økonomisk spillede en stor rolle, fremgår af folketællingen i 1845, hvor der angives 17 søfarende, 10 matroser, 5 skippere, 4 skibsejere og 2 styrmænd, hvortil kommer de, der gennem deres næring var afhængige heraf, såsom smeden, skibsbyggerne, skibstømmerne, skomager, skrædder og ikke mindst kromanden. Når vi ved, at der i 1845 var 68 børn under 11 år og 19 ældre på 60 år og derover, samt at en del af de ikke fagnævnte deltog mere eller mindre i arbejdet på havet som drenge om bord eller på anden måde, er det klart, at søfartens trivsel betød uendelig meget for landsbyens udvikling. 23 af de 34 familier var direkte beskæftiget ved søfart.

Jagten under bygning (Tegning af Erik Bork, Faldsled)

Der var naturligvis bestemte faktorer, der begunstigede denne udvikling. De bedre driftsformer, efter at jorden var udskilt af fællesskabet, skabte en øget kornproduktion, såvel her som i de omliggende sogne. Frem for at køre kornet den lange og besværlige vej til Faaborg foretrak bønderne at sælge det i Faldsled, hvor kroen havde opmagasineringsplads i laderne. Omegnens skove gav mulighed for træ til bådebyggeri, og behovet for mursten og andre byggematerialer, der købtes i Egersund, Flensborg eller andre købstæder i Slesvig, gav i bogstavelig forstand søfarten vind i sejlene: eksport af korn, import af byggematerialer. Da de fleste beboere var barnefødt her, sejlvante fra barnsben og som følge af den lokale afsondrethed gift ind i hinanden – »naturligvis gårdmand med gårdmandsdatter eller med nogle fra kroen, senere fra skipperhjemmene« – var mange i familie med hinanden og kunne således også økonomisk stå sammen om udgifterne til de byggede jagter og senere, da man drog i udenrigsfart, til de større galeaser og skonnerter.

Den betydning for landsbyen, som søfarten havde i 1840'erne, øgedes i

de følgende tiår. De lokale ægteskabsforbindelser fastholdt de rigdomme, der skabtes, og gav mulighed for yderligere udbygning af handelsflåden og dermed større afsætning af korn, øget import, rejser til fjerne egne af kloden o.s.v.

Vi ser tydeligt udviklingen afspejlet i de tørre tal, folketællingslisten for 1860 udtrykker: 36 huse, 1 kro og 8 gårde, fordelt på 59 husstande, alle fæstehuse – og fæstegårde. 326 personer var opført på listen. Her er ingen tvivl om, hvad de ernærede sig ved. 18 matroser, 11 skippere, 8 gårdmænd, 5 styrmænd, 4 skibsdrenge, 3 skibsredere, 1 bådfører.

Hertil kom bødker, daglejere (5), fiskere (2), hvedebrødsforhandlere (2), kromand, kornhandler, kvægghandler, murer, skibstømrere (3), skibsbygger, smed, skomager, skræddere (3), syfiger, tømrer, træskomager og tjenstefolk (32, alle ugifte).

Af de førende erhvervsdrivende var kun 3 født i andre (omliggende) sogne, medens mange af tjenstefolkene kom fra de nærmeste sogne. 107 var børn under 11 år. 22 var ældre på 60 år og derover.

I 1811 blev to af kromandens døtre gift på samme dag. Maren Hansdatter blev gift med den Jens Madsen, der fik bygget »De Sex Sødskende«

Om vinteren lå skibene opankret på vandet ud for Faldsled (Tegning af Erik Bork, Faldsled)

de«, og Anne Hansdatter blev gift med skibsbyggeren, Jens Hansen Møller (3), der stammede fra den berømte skibsbygger-slægt af samme navn i Troense.

Det var således et solidt familieføretagende, der stod bag denne jagt, hvis navn symboliserede Maren og Jens Madsens seks børn og deres håb og tro på fremtiden for dem alle.

Det var dog økonomisk en stor mundfuld for skipper Jens Madsen at få en jagt bygget, idet den kostede 1250 rigsdaler, men sognets største lods-ejer, grev Bille Brahe (4) på Hvedholm, under hvilket de fleste af byens gårde og huse var fæstet, var en forudseende mand, der nok anede, hvilke muligheder søfarten kunne give for hans fæstere under grevskabet Brahesminde og derved naturligvis også for det grevskab, han var ejer af, så han lånte Jens Madsen 700 rgd., og da sønnen, Hans Jensen, der skulle sejle jagten for sin far, indskød 200 rgd., kunne Jens Madsen selv klare resten.

Jagten (5) »De Sex Sødskende« var kun på 7 1/2 kml (6) og som sådan egnet til sejlads i indenrigsfart, hvilket den, som vi skal se, også blev brugt til i over 50 år.

Beretningen om jagtens rejser findes i den regnskabsbog, som skipperen, Hans Jensen, (7) omhyggeligt har ført fra den første rejse i marts 1842 til Rendsborg med 271 tønner byg. 54 rgd. indbragte fragten af byg, mens udgifterne til toldklarering, proviant og skibets brug udgjorde 19 rgd. Der var således 34 rgd. i behold.

21 rejser blev der foretaget med jagten i 1842. Det sidste år, Hans Jensen førte jagten (1883), blev der foretaget 13 rejser, men ellers lå antallet gennem årene fra 10 til 23, alt efter hvor langt væk rejserne gik samt vejrets beskaffenhed. Som regel var jagten i land før jul, dvs. opankret på vandet uden for ladestedet i Faldsled, og som regel stak den i søen igen, når vinteren var ovre og vejret muliggjorde sejlads, dvs. i marts eller april, men nogle år dog først i maj.

De 21 rejser i 1842 fordeler sig således:

1.	24. marts	Faaborg-Rendsborg	korn
2.	31. marts	Faaborg-Ekernfærde	korn
3.	6. april	Faaborg-Bogense	korn
4.	13. april	Faaborg-Rendsborg	korn
5.	1. maj	Faaborg-Rendsborg	korn

6.	23. maj	Faaborg-Rendsborg	korn
7.	31. maj	Faaborg-Assens	korn
8.	19. juni	Faaborg-Assens	korn, derfra til Lybeck efter returladning af tjære til Faaborg i samme fragt.
9.	24. juni	Damsbo-Faaborg	brænde
10.	13. juli	Åbenrå-Bandholm	mursten
11.	10. august	Faaborg-Flensborg	korn
12.	25. august	Egernsund-Bandholm	mursten
13.	8. september	Brunshuse-Faaborg	(ladning ikke angivet)
14.	8. september	samt rejsen til Fynshav med	1 passager (indtægt 10 rgd.)
15.	23. september	Sakskøbing-Faaborg	korn
16.	16. oktober	Kerteminde-Faaborg	korn
17.	24. oktober	Sakskøbing-Faaborg	korn
18.	1. november	Haderslev-Faaborg	korn
19.	10. november	Nakskov-Faaborg	korn
20.	22. november	Kolding-Faaborg	korn
21.	14. december	Bandholm-Faaborg	korn

Man vil bemærke, at de fleste rejser er foretaget i ballast (8) den ene vej, men det har kunnet svare sig, idet der blev 350 rgd. i overskud, da regnskabet i december 1842 blev gjort op og udgifterne var fratrukket. Af disse skal anføres: proviant 93 rgd., til skibsbrug 23 rgd., tovværk m.v. 29 rgd., hyre til matros Mads Jensen, 10 rgd., matros Peder Jørgensen 31 rgd., matros Hans Bonde 28 rgd.

Provianten er ikke specificeret, men af andre årsregnskaber kan vi se, hvad denne udgiftspost kunne omfatte.

Vi kan tage regnskabet for året 1851. Heraf fremgår det, at en del proviant er medbragt hjemmefra, dvs. egne produkter (der var 4 tønder land jord til Hans Jensens hus), samt indkøbt i Faldsled, sandsynligvis i kroens købmandshandel, selv om sådant ikke var tilladt, hvorfor købmændene i Faaborg da også i 1851 sendte en klage til indenrigsministeriet, hvori de anførte, at nogle beboere i Faldsled drev handel med korn og andre varer, en klage, der dog ikke stoppede denne virksomhed.

Af den i Flensborg indkøbte proviant skal anføres: kaffe, svedsker, brændevin (12 skilling pr. flaske), smør, sirup, æg, sennep, fisk, risengryn, mælk, lys, brød, hvidkål, te.

Også skibet trængte til anskaffelser, anført under »til skibsbrug«, som f.eks. to kander olie, 1 bundt koste, sejl-garn, 1 tekedel, maling, storsejlet udskiftet, kultjære, mastebøjler osv.

Det er vanskeligt af regnskabsbogen at se, hvor mange dage de forskel-

lige rejser tog. Der er kun ét sted en oplysning herom; det er i året 1868, hvor Hans Jensen foretog 12 rejser, 8 til Flensborg, 3 til Egersund og 1 til Bandholm, idet han anfører: Hyre til Mads (hans bror) 220 dage á 2 mark = 73 rgd. og 2 mark. Det år har jagten altså været på søen i 220 dage. Tør vi gå ud fra, at hyren var den samme i 1863, skulle der dette år have været sejlet i 276 dage, hvilket lyder meget rimeligt, da 12 af de 13 rejser gik til Flensborg og 1 til Kiel.

Medens der de første år tit sejledes i ballast den ene vej, blev det efterhånden almindeligt at sejle med returlast hjem.

Også i byens gårde levede folk, der ernærede sig ved søfart (Tegning af Erik Bork, Faldsled)

Af de 20 rejser, der blev foretaget i 1849, gik kun 3 til Flensborg (her kan det tænkes, at krigshandlingerne har spillet ind), medens de fleste andre gik til Klintebjerg, Odense, Kerteminde, andre steder på Fyen, samt til Korsør og Fakse.

Regnskab over den første rejse dette år er dateret 25. april 1849 og fortæller, at der er sejlet en ladning byg fra Faldsled til Faaborg og

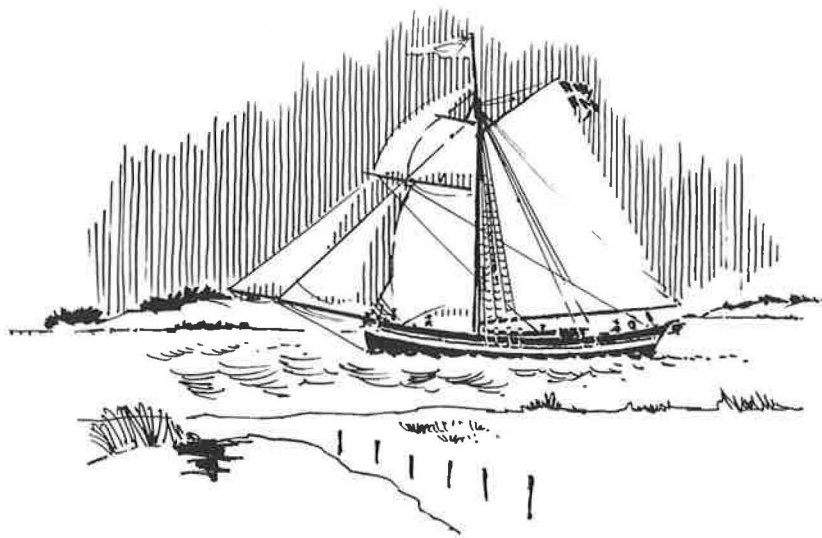
dernæst til Vejle efter en ladning korn til Klintebjerg, og der er betalt 6 rgd. og 12 skilling i Odense for klarering og lodsning. Fra Klintebjerg sejledes til Kerteminde 5. juni efter korn og så til Korsør efter korn og tilbage til Klintebjerg. Herfra foretages vel nok den mindste rejse, hvorom Hans Jensen skriver den 10. juni: Regnskab over rejsen fra Klintebjerg til Odense med salt og derfra til Klintebjerg med korn. Indtægt: Fragt af 196 tønder salt 10 rgd. 5 mark. Fragt af 269 tønder korn: 11 rgd. 1 mark og 4 skilling, altså ialt 22 rgd. og 4 skilling.

Udgift: Lodspenge og hestegang (9), kanalafgift, proviant, ialt 8 rgd. 4 mark og 14 skilling. Der var således 13 rgd. 1 mark og 6 skilling i behold.

I august var jagten i Fakse for at hente en ladning kalksten til Middelfart. Den sidste rejse det år gik til Sønderborg med korn, og den 14. december var jagten tilbage i Faldsled.

Hans Jensen havde kun halvpart i jagten, hvorfor hans far hvert år fik halvdelen af overskuddet. I 1859 overtog han selv jagten, da hans far døde dette år. Han betalte da (formodentlig sine søskende) 500 rgd. for denne halvpart.

Han havde fået halvparten i 1846 og da betalt sin far 600 rgd., hvoraf faderen gav greven de 300 som afdrag på lånet. De resterende 400 rgd.

En jagt på vej hjem gennem fjorden; i baggrunden ses Vigø (Tegning af Erik Bork, Faldsled)

betalte Hans Jensen så greven tilbage i 1857, hvilket vil sige, at greven havde sine penge udlånt i 16 år, tilsyneladende uden at have betinget sig renter af dem.

Ifølge Hans Jensens regnskab har jagten foretaget 674 rejser fra 1841–1885, og indsejlet et nettooverskud på 16.000 rigsdaler, dvs. 32.000 kr. Har de øvrige jagter, skonnerter o.a. indsejlet tilsvarende, kan det ikke undre, at skipperne regnedes for velstående.

I 1876 blev jagten ombygget. Hans Jensen skriver herom: »Søndagen den 9. juli blev jeg akkorderet med Mester Dyreborg i Faaborg om at fortømrer Jagten og forlænge den 4 Alen, den 11 seilede(s) om til Faaborg med Jagten, den 13. kom den i Land paa Mester Dyreborgs Plads, den 3. Oktober løb den i Vandet, den 9. Oktober seiledes hjem«.

3538 kr. kostede det at få jagten ombygget, inkluderet materialer, Mester Dyreborgs regning på 2960 kr., sadelmager, rebslager, smed, brændevin til tømmermændene for 6 kr., m.v.

Årsregnskabet for 1876 afsluttedes først i januar 1877. Det tyder på, at julen har været fejret på søen, men Hans Jensen beretter kun ét sted om vinterens indflydelse på sejladsen. Det er året 1879, hvor regnskabet for en rejse til Flensborg med 380 tønder korn og retur fra Flensborg med dræningsrør og sten begyndte den 30. november, hvor der i Strandbykrogen blev indladet 250 tønder rug, men formedelst is måtte man sejle derfra til Faldsled den 2. december. Næste morgen var begge fjorde tillagte, og den 5. kunne der gås fra Illum ø lige frem over stranden til Faldsled; den 19. indtoges den sidste ladning, som blev transporteret ombord med slæder. Den 5. januar 1880 afsejlede jagten til Flensborg og kom hjem den 15. januar 1880.

At Hans Jensen forstod at få noget ud af pengene, ses tydeligt af regnskaberne, hvoraf hans fortjeneste ved selv at opkøbe korn fremgår. Således berettes i april 1851: Købt for egen regning på Bøjden 58 tønder byg á 3 rgd. 1 mark, 31 td. byg á 3 rgd. 8 mark, 42 td. havre á 2 rgd. 4 mark, 17 td. rug á 4 rgd., ialt 464 rgd., 2 mark 8 skilling. Han solgte kornet i Flensborg, og her fik han godt 482 rgd. for det, så fortjenesten på kornet blev 18 rgd. og 4 skilling, foruden fortjenesten på den øvrige fragt. På ét år kunne fortjenesten ved selv at opkøbe og videresælge kornet give en hel pæn indtægt, som i året 1854, hvor det noteres den 31. december: »Og fortjent paa mit købte Korn, 156 Rgd. 4 Mark, 15 Skilling.«

Alle indtægter blev taget med, som f.eks. i 1866, hvor der blev indladet korn »fra følgende på egen regning«, og så nævnes en række personer fra byen og oplandet, gårdmænd, skibsbyggeren, mølleren osv.

En del ture gik til København, som f.eks. i 1846, hvor det var mursten og andre byggematerialer, der blev sejlet med, eller i 1883, hvor der sejlede til hovedstaden med 376 sække rug og havre.

At handelssamkvem med købstæderne i Slesvig, som Kiel og Flensborg, fortsatte efter 1864, ja endda blev udvidet, kan måske undre, men sådan var det for mange af skibene fra Faldsled – ud med korn, hjem med byggematerialer. Tiderne var endnu gunstige, men i løbet af 1880'erne og 1890'erne blev skriften på væggen tydeligere. Den fortalte, at nye landbrugsformer ville afløse korneksperten, at sejlskibenes tid snart var forbi, at dampskibe, jernbaner og senere biler ville overfløddiggøre de små udskibningshavne, men det oplevede Hans Jensen vel knap nok.

Efter at have afstået skib, hus, jord osv. til sin søn, boede han hos denne som aftægtsmand til sin død som 90 årig i 1904. I den gamle regnskabsbog, jeg her har berettet fra, skrev han på første side:

»Den som efter min Død bliver Eier af denne bog vil jeg bede ikke lade den mishandle eller rive i to men opbevare den til Minde om mig. Hans Jensen«.

Noter

1. Faldsled, landsby i Svanninge sogn, Salling herred.
2. Folketællingslisten 1845.
3. Jens Hansen Møller, født i Troense 1784 – død i Bandholm 1859.
4. Grev Preben Bille Brahe, ejer af stamhuset Hvedholm siden 1789, ophøjet til grevskabet Brahesminde 1798. P.B.B. døde 1857.
5. Jagt: mindre sejlskib med dæk og en enkelt mast, hvorpå der føres et storsejl og to stagesejl (fok og klyver), undertiden et løst råsejl. Det er en almindelig skibsform i de nordiske lande; de sejler i almindelighed godt og er forholdsvis rummelige. (Allers ill. konversationsleksikon. 1895. Bd. III).
6. Kommercelæst (kml): tidligere måleenheden for et skibs lastdrægtighed – ; i 1867 indførtes målet ton. (Allers ill. konversationsleksikon. 1895. Bd. III).
7. Skipper Hans Jensen blev født i 1813, gift i 1850 og døde i Faldsled i 1904, 90 år gammel.
8. Ballast: tunge genstande som sand, jord, sten, grus, osv. som et skib tager ombord, når det ingen fragt har, for at få det til at stikke dybt nok, da det ellers ville kæntre. (Allers ill. konversationsleksikon. 1892. Bd. I).
9. Det var ikke alle skibe, der af sig selv kunne sejle op ad kanalen, hvorfor de blev trukket op ad den ved heste,

Kilder

utrykte:

Arkivalier i Svanninge folkemindesamling: Erindringer om Faldsled 1817–1898, skrevet af Hans Jensen.

Folketællingslisterne for Svanninge sogn, 1787, 1801, 1834, 1845, 1860.

Kirkebøger for Svanninge sogn.

Regnskabsbog over rejser med jagten »De sex Sødskende« ført af skipper Hans Jensen.

Samtaler med den 84-årige Niels Storm Jensen, Faldsled.

trykte:

Om Faldsleds historie og Faldsleds søfart (duplikeret registrant) ved Ole Mortensøn og Hans Krog. (1978)

Trap. IV. bd. 1923.

Illumstudier, særtryk af Personalhistorisk tidsskrift, ved Palle Gravesen.